

Nagy Lajos második nápolyi hadjárata (1350)

A vajda távozása után a zsoldosok folytatták kalandozásaikat, feldúlták Canosát és Schultz hű városát. Andriát is, s az utóbbi város messze földön híres szépségű nőit meggyalázták. Palo, S. Nicandro felprédálása után az athéni herceg birtokához tartozó Casamassimát foglalták el és lakosait kényszerítették, hogy a magyar királynak hűséget esküdjenek.

Amíg Nápolyban állandó csetepaték közt telt el az 1349. esztendő, azalatt a pápa és a magyar király közt folytak a tárgyalások. Az 1349. év elején ugyanis VI. Kelemen Magyarországba küldte Guido S. Cecilia kardinálist, apostoli legatust azzal a feladattal, hogy Nagy Lajossal iparkodjék megállapodásra jutni.¹ A tárgyalások hosszúra nyúltak s Nagy Lajos az 1349-ik év őszén készült Nápolyba, hogy magyarjait meglátogassa. Erre nézve több bizonyítékunk van. Így a király a mantuai hercegnek köszönetet mondva az előző évi szíves fogadtatásért, jelzi, hogy szeptemberben Nápolyba szándékozik menni hívei meglátogatására és a Johanna ellen irányuló pápai igazságszolgáltatás bevárására. Kitűnik ez a firenzei köztársaság leveléből is, amelyben a firenzeiek kijelentik, hogy követeit szívesen fogadták és hasonló szíveséggel fogadják majd a királyt is, ki a következő hónapban készül Nápolyba hívei vigasztalására.² Nagy Lajos nápolyi útja — ismeretlen okból — elmaradt, ellenben a bíborossal való tárgyalások némi eredményre vezettek, amennyiben a király megígérte, hogy 1350 végéig hajlandó fegyverszünetet kötni és a támadástól tartózkodik, ha a pápa Johanna felett ítéletet mond. Az ítélet azonban most is késett, Nápolyból a magyarság helyzetéről rossz hírek érkeztek, majd megjelent maga a vajda és beszámolt a nápolyi viszonyokról. „Uram király! — fejezi be a vajda beszámolóját — siess elfoglalni Apuliát, melynek Isten segítségével kezedbe kell

¹ *Anjoukori Dipl. Eml.* II. 351. l. (227). 1349. jan. 21.

² *Óváry L.: A Magy. Tud. Akadémia Tört. Bizottságának Oklevélmásolatai.* I. f. 46. l. (52. sz.). — A firenzei levél: *Lettere missive, Reg.* 10. P. 5. (Firenzei áll. levéltár). 1349. szept. 27-ről.

jutnia.¹ A király hajlott a felszólításra, s az ország lakosságához kiáltványt intézett, amelyben bejelentette szicíliai expedícióját. Mivel azonban a nagy távolság miatt igen sok a kiadás, anyjával, a prelatusokkal és bárókkal sok töprengés után azt határozták, hogy a királyi, királynői városok, szabad helységek stb. tehetségük szerint subsidiumért megtaksálandók. Budára, mivel első a királyi városok közt és a király kegyét élvezi, kivét 400 márkát jó garasokban vagy aranyforintokban a vele menő sereg zsoldja számára, s aki nem fizeti be a kivett összeget, azzal érezteti megbotránkozását.²

A király titkos tanácsában megegyszer meghányavetve a dolgot, lovasságot küldött Szlavóniába, hogy onnan keljen át Apuliába. Most ugyanis a tengeri utat választotta, mert Velencével 8 évi békét kötött, s a köztársaság nem hajtva Tarantói Lajosék kérésére, nem gördített nehézséget a válalat útjába.³

Amint az első csapat átkeléséről értesült, a király is megindult bárói kicsiny társaságával husvét hétfőjének nyolcadán (ápr. 5.) a tengerpart felé. Kíséretében találjuk Giletfia Miklós nádort fiaival, Jánossal és Domokossal és testvérével Jánossal, valamint Kont Miklóst Lőkös és Bertalan testvéreivel. Bebek fiait, Istvánt és Györgyöt, Széchy Miklóst, Széchenyi Tamás vajda fiát, Kónyát, Laczkfi Andrást fivéreivel, Miklóssal, Pállal és Mihállal. A főpapok közül elkísérték a királyt Fraknoi Miklós zágrábi püspök, kit Aversaban szenteltek püspökké. István óbudai prépost fivérével, a derék, vitéz Kanizsay Jánossal, Lőrinc fiával.

A király április 18-án hajóra szállt Zengben, 8 nap múlva ért Ortonába, május 1-én Manfredoniába.⁴ VI. Kelemen pápa megbotránkozásal értesült Nagy Lajos újabb hadjáratáról, melyet a Guidóval kötött megállapodás megszegésének tekintett. Visszaemlékezve az első hadjárat alatt tör-

¹ *János minorita*. I. h. 166. c.

² *Fejér* IX. 1, 766—68. l. — Fejér igen helyesen jegyzi meg, egyébként a szövegből is megállapítható, hogy az I. hadjárat előtt bocsájtotta ki a király a jelzett parancsot, de bizonyos, hogy a II. hadjárat előtt hasonló parancs kibocsájtására került a sor.

³ Tarantói Lajosék még 1549. februárjában jelezték Velencének, hogy gályákat küldenek Nagy Lajos ellen, s kérték, hogy fogadják szívesen s ödelemmel és más szükségeseikkel lássák el. Anjoukori Dipl. Eml. II. k. 556—57. l. (279). Egy másik levélben kéri, hogy Nagy Lajosnak semmi segítyt se nyujtsanak és lehetőleg akadályozzák vállalkozását.

⁴ *János minorita* i. h. 166. c. — Kükkullei János i. h. 185. c. A krónikák szerint Nagy Lajos Szent György napján szállt hajóra, de ennek ellené mond a király levele. Ebben tudatja Velencével, hogy április 18-án Zengben hajóra szállt s kifejezi reményét, hogy a velenceiek megtartják a fegyverszünetet és utána siető vagy visszatérő népének nem esik bánódása. Anjoukori Dipl. Eml. II. 380 (508).

téntekre, felszólította a grófokat és bárókat, hogy a királyi párt hathatósan támogassák s Guidó legatust utasította, hogy Nagy Lajost bírja visszatérésre, Annibaldo legatusnak szívére kötötte, hogy a nápolyi királyi pár és Nagy Lajos közt közvetítsen, Johanna pedig gondoskodjék az ország védelméről.¹ Nagy Lajost azonban semmi sem térítette el feltett szándékától. Manfredóniából átment Barlettába (máj. 3.), onnan pedig mint zarándok ellátogatott Bariba Szent Miklós sírjához. A vajda nem bízott a barii polgárságban, s míg a király ájtatosságát végezte, több mint 100 emberrel a városkapuban foglalt állást. A király példáját a magyar vitézek közül is sokan követték, és miként a király, ők is ajándékokat adtak. Bari várát átadta várnagya Lajosnak, s a király visszatérve Barlettába, készült a hadjáratra. Összevűjtötte csapatait s Villani szerint 10.000 lovast talált Apuliában, míg Gravina Domokos adata szerint a király egész serege 15.000 magyar, körülbelül 8000 német lovast és mintegy 4000 lombard gyalogost számlált. Domokos adata azonban valamivel későbből datálódhat, mikor megérkeztek az összes magyarországi csapatszállítmányok is. Nagy Lajos — úgy látszik — eredetileg egyszerre akarta velencei hajókon átszállítani seregét, Velence azonban nem volt hajlandó flottáját rendelkezésre bocsájtani, sőt az Adriai tenger biztonságáról is szükségesnek tartotta gondoskodni.² Így kénytelen volt a király apró csapatokra osztva kis dalmát hajókon átszállítani seregét. Villani Máté szerint a magyar király után sok magyar vitéz kelt át felfegyverzett kis hajókon olyan rendetlenségben, hogyha Tarentói Lajosnak két fegyveres gályája lett volna az Adrián, szétverhette volna a kis flottát. Ő azonban a sok fogadkozás ellenére csak az átkelés után küldött ki három fegyveres gályát.³

Nagy Lajost csakhamar követte udvarmestere. Rátóti Lóránt fia. Lesták is számos lovaggal, sok ezer font ezüst márkával, rengeteg arany és ezüst edénnyel és igen sok egyéb kincsel. A király nagyon várta már és rögtön bőkezűen megadta Wolfhardt Konrád 4000 zsoldosának elmaradt zsoldját.

¹ *Cerasoli*: Lettere inedite di Clemente VI. à Giovanna I. Archivio stor. Nap. vol. XXI. 700. l. 182. sz.

² *Gravina Domokos*, 147. l. — *M. Villani* I, 85. c. — Tarantói Lajos hálát ad a dogének, hogy megtagadta Nagy Lajosnak a kért hajókat, bár élelmet adott, de ezt nem tagadhatta meg. Jelzi, hogy 7 gályát küld Nagy Lajos ellen az öbölbe. Anjoukori Dipl. Eml. II, 578 (506). L. még Anjoukori Dipl. Eml. II, 582 (510).

³ *M. Villani* I, 85. — Lucius szerint is megakadályozhatta volna Johanna hajóhada az átkelést. Nagy Lajosra nagy csapás volt, hogy nem volt birtokában a dalmát part, nem voltak kikötői, hajói. *I. Lucii De regno Dalmatiae et Croatiae*. L. IV. C. XVI

A zsoldosok féltékenysége azonban nemsokára kellemetlen összeütközésre vezetett. Szent Antal napján (jún. 13) történt, hogy a király a barlettai várban nyugágyán pihent, mikor a polgárok félreverték a harangokat és kiáltozták: fegyverre! fegyverre! éljen Magyarország királya, éljen! (ad arma, ad arma, viva rex de Hungaria, viva!). A király és magyarjai nem tudták mire vélni a kiáltozást, míg végre Laczkfi István értesült, hogy az összes zsoldosok fegyvert fogtak a király ellen és a város kirablására. Az okot biztosan nem tudjuk, mert két jól értesült forrás kétféleképpen adja elő. János minorita, ki még a kiabálást is olaszosan (viva — evviva) adja vissza, úgy beszéli el a dolgot, hogy a kikötőbe 5 gálya evezett be 400—400 magyar fegyveressel. A zsoldosokat izgatta a sok magyar szállítmány, féltek, hogy ők lassanként feleslegessé válnak, s ezért tört ki a lázadás. Gravinai Domokos szerint pedig korcsmai verekedés támadt polgárok és zsoldosok közt s ebből kerekedett a csetepaté. A magyar előadást tarthatjuk valószínűbbnek, mert az utóbbi esetben nem lett volna megokolt a zsoldosoknak a király ellen való fordulása.

A krónika több ízben hangsúlyozza, hogy a királyt, aki magyarjai közt olyan szigorú fegyelmet tartott, rendkívül bántotta a zsoldosok féktelensége. Most is a hír hallatára fegyvert ragadott és emberei alig tudták visszatartani a küzdelemben való részvételtől. Így a rendcsinálás feladatát a vajda vállalta magára, Miklós, fiával, Moróczokkal és Soós Lászlóval fegyvert ragadott, vitézei az utcaelzáró láncokkal összeretelték a tereken és utcákon a zsoldosokat, holmijukat (ló, fegyver) elszedték, többet meg is öltek közülök, a megmaradtakat pedig kiverték a városból. Szerencséjükre a város egyik kapuja kezükben volt, s azon keresztül menekülhettek. Wolfhardt Ulrikot a király kiragadta vitézei kezei közül, míg Konrádnak, ki ismételen hűtlen lett, kiadta az utat. A kivert zsoldosok a mezőn megállapodtak, s onnan kegyelemkérő követtséget küldtek a királyhoz. Lajos megengesztelődött, de a zsoldosoknak írásban kellett adniok, hogy az országból kitakarodnak és soha nem harcolnak a király ellen. Lajos csak az ártatlanokat tartotta meg szolgálatában.¹

Nagy Lajos, miután az adományokért hozzáfordulók kérését teljesítette, újjászervezett seregét két részre akarta osztani. Terve szerint az egyik sereg Otranto vidékén működött volna, a másik Basilicata tartományban, majd az Abruzzokban. Az említett tartományok meghódítása után a két sereg egyesül és Nápoly alá vonul. Ezt a tervet, mely ellen-

¹ *János minorita*. 166. c. — Küküllői János i. h. 186. c. — Gravinai Domokos 150—54. l.

séget nem hagyott volna a hódító sereg mögött, valami okból feladta, s a barlettai várat Pálfia Tamásra és Lőkösfia Miklósról bízva, hirtelen egész seregével Nápoly városa ellen indult. Carafa érseket előreküldte, hogy az útjába eső városokkal tárgyaljon, két fivérét pedig kezesül tartotta vissza a várban.¹

Mivel értesült Pipino árulásáról, őt akarta először megbüntetni. Pipino Traniba zárkózott, melyet a király körülvett, s a gróf — nem lévén módja a menekülésre — nyakában kötőfékkal és egy ingben a király elé járult és térden állva kért kegyelmet. A jószívű király megbocsájtott neki s folytatta útját Canosa felé. A Raymondo del Balzo birtokában levő vár nem volt hajlandó meghódolni, mire a király elrendelte az ostromot. Maga is az első közt harcolt, s pajzsát fejére téve megközelítette az első kaput, melyre tüzet (kén, fa, pelyva és olaj) vetett. A falakról folyton hullottak a kövek s a várnagy udvariasan felkérte Lajost, vonuljon hátra, mert nem illik királynak elől harcolni. A hős király azonban nem volt hajlandó a háttérbe vonulni: „Sőt illik — felelte — hogy a király első legyen az ütközetben és ezzel fegyvertársait lelkesítse.” Ezután felszólította a várnagyot, adja fel a várat. A várnagy, mivel Balzótól segítséget nem kapott, meg is nyitotta a király előtt a kaput. Canosa ostromával kapcsolatban Küküllei egy érdekes epizódot beszél el. Előadása szerint a merész király a létrán a falra akart feljutni, de kődobás érte és sebesülten lezuhant az árokba. Mikor Lajos magához tért, az urak szemrehányást tettek neki, hogy ilyen királyhoz nem illő dolgokra vállalkozik.² A király a várat Tamásra bízva, kinek az olaszok Nicolosi melléknevet adtak, fogadta Venosa, Spinazzola, Forenza, Corneto, Candela, Melfi, Rapolla, Atella, Ascoli. Minervino városok küldötteinek hódolatát. Ugyanakkor teljesítette Pipino kérését, ki Minervinonak Balzo kezében levő várát akarta elfoglalni s erre a célra 3 hajítógépet kért Lajostól. A király azonban már nem bízott a hirhedt főúrban és kezesül visszatartotta öccsét, Lajost. A vár elfoglalása sikerült. Ascoliba érve a király szívesen teljesítette a lakosság kérését és átadta a várost régi urának, Apice grófnak hűbéri szabályok szerint „per cultellum. quem gerebat ad latus.”³

Ascoliban értesült a király, hogy Aversa parancsnoka, Jacopo Pignattaro Tarantói Lajos parancsára elrendelte, hogy

¹ A király a káborúban kárt szenvedettek kérését teljesítve adományleveleket állít ki számukra. Így Angelo gravinai polgár adománylevelét a zágrábi püspök és Ursillo Minutulo állítja ki. Gravina Domokos is kap adományt. Gravina Domokos. 150. l.

² Küküllei János i. h. 187. c.

³ Gravina Domokos 157—58. l.

a környék népe 6 nap alatt élelmiszereivel költözzék be a városba. Nagy Lajos tervbe vette a város elfoglalását, s így nagy csapást jelentett rá, ha az élelmet serege elől eltakarítják. Hogy ezt megakadályozza, Miklós acerrai grófort és Wolfhardt Konrádot, kit újra visszavett szolgálatába, 10.000 lovassal küldte Aversa vidékére. Ugyanekkor — legalább részben — visszatérve eredeti tervéhez, Miklóst, Lőkös fiát és Pálfia Tamást 200 magyar és 500 német vitézzel Bariba, s onnan otrantoi területre küldte, míg Schultznak és a gravinai Angelonak Otranto szomszédságában kellett működniök, úgyhogy szükség esetén egymást segíthessék. Feladatuk a keleti terület biztosítása volt. Melfiben nagy örömmel fogadták a királyt, akit itt két meglepetés ért. Laczkfi András, a vajda testvére ugyanis bemutatott a királynak (jún. 15.) 54 elfogott német és olasz lovast, köztük 5 lovagot, kiket a király szabadonbocsájtott. A másik meglepetés Tarantoi Lajos levele, melyben párbajra hívja ki ellenfelét. „Tudjuk ugyanis — írja többek közt — hogy a kunokkal és más pogányokkal, kiket a csatára magatokkal hoztatok, mint a kutyákkal, nem törődötök.” Ezzel szemben ő egyet is sajnál feláldozni övéi közül, s azért párviadalra teszi fel az ország sorsát, aki győz, az legyen Nápoly ura. A viadal helyéül Párizst, Peruggiát, Avignont vagy Nápolyt ajánlja. Párizsban a francia király jelenlétében vívhatnak meg.¹ A kihívásra a magyar király kijelentette, hogy hajlandó Tarantoi Lajossal megvívni, de nem Párizsban, mert a francia király neki távoli, Tarantoi Lajosnak közeli rokona. Avignon Tarantoi Lajosék birtokának fővárosa, Peruggia gyanus, Nápolyról pedig felesleges is beszélni. Ellenben kész küzdeni a császár, az angol király, vagy az aquilejai patriarcha előtt, Peruggiában is hajlandó elfogadni a küzdelmet a francia és angol királyok jelenlétében a következő év vízkeresztjének nyolcadán. Az események azonban olyan rohamosan peregtek le, hogy a párbajból semmi sem lett.

Az említett esemény napján elterjedt a hire, hogy Tarantoi Lajosék 500 zsoldosa fogadalmat tett Nagy Lajos elfogatására és megkötözve Johanna elé vitelére. A hír hallatára Laczkfi Miklós a király tudtán kívül éjnek idején vitézeivel Beneventbe lovagolt s másnap (Szent Pál napján, jún. 50.) a város előtt elterülő mezőn megvívtak a zsoldosokkal 150-et elfogtak, a többit levágták vagy megsebesítették. Laczkfinak csak 100 lovasa és 50 íjásza volt. Bessenyő János allovászmester maga két zsoldost vágott le, a harmadik hősie-sen védekezett, sőt János lovát meg is ölte. Bessenyő leugrott

¹ Közli *Gravinai Domokos* is és megtalálható a firenzei Bibl. Nazionale egyik kodexében is, Ms. II. VI. 1. 298. l. A dátum 1550. jún. 2.

az összeeső lóról, karddal támadt a németre, s bár fején súlyosan megsebesült, ellenfelét levágta, s annak fejét Beneventbe vitte. Laczkfi a 150 foglyot Melfiben bemutatta a királynak, aztán fegyverüktől megfosztva szétkergette. János minorita elbeszélésével szemben Küküllei Lucera közelében egy erős várat jelöl meg a viadal színhelyéül, ahol Laczkfi 50 katonája harcolt 120 zsoldossal, kiket fogva vittek a király elé. Nagy Lajos a foglyokat megvendégelte, elszállásoltatta, s másnap lovaik, fegyvereik nélkül szélnek eresztette.¹ Nehéz eldönteniünk, a két elbeszélés közül melyik fedi a valót. Annál nehezebb, mert Domokos nem említi az epizódot. Ha igaz Küküllei előadása, hogy Laczkfiék egy éj alatt tették meg az utat, inkább Lucerat kell felvenniünk, mint Beneventet. A Melfi—Benevent közt levő távolságot teljes lehetetlenség egy éjjel megtenni, míg a melfi—luceraai — bár szintén hatalmas teljesítmény — még inkább elfogadható. Különösen érthető lesz a dolog, ha János minorita adatát fogadjuk el, hogy Laczkfiék Ascoliból indultak ki, mert az Ascoli—Lucera-távolság légvonalban körülbelül 40 km. Melfi után János minorita Ricardoch (talán Rochetta) nevű helységet említ, melyhez az általa különösen kiemelt Laczkfiaknak hőstettét fűzi. Laczkfi István és András a nélkül, hogy valaki tudott volna róla, megtámadták a helységet és Soós László Moróczokkal követte a vajdáékat, a város bástya-tornyába is felhágott s kitűzve István vajda zászlaját (fehér sárkány-címerrel), kiabálni kezdték: éljen a magyar király! Embereik — egyik a másik vállára kapaszkodva — megmászták a falat, felgyújtották a várkaput, mire a magyarok benyomultak és elfoglalták a várost. Ez eddig az egyetlen eset, hol a magyarokra kegyetlenséget süit ki éppen magyar író, mert János minorita szerint a lakosokat, még a gyermekeket is kardélre hányták, s a minoriták klastromát felgyújtva a szerzetesek közül szintén többet leöltek. (jún. 25.)²

A király Melfiből Conza felé indult, s a vidék népe mindenütt bemutatta hódolatát és a sereget ellátta élelemmel. Azután két napig Olivetonál időzött, majd Contursi,³ Sanseverino Róbert birtoka alá szállt. A helység ellenállását már az előcsapat leverte és a győzelmet zsákmányolás követte. A zsákmányon azonban a magyarok összeveszttek a zsoldosokkal, az ügy a király elé került, kinek döntése szerint

¹ Küküllei János i. h. 188. c. — János minorita i. h. 166. c. — János minoritánál látszik, hogy az eseményt főleg azért mondja el, hogy a Laczkfiakon kívül a másutt is dicsőített Bessenyő Jánost is kiemelhesse.

² János minorita i. h. 166. c.

³ Pór helytelenül Contarzozt sejt a latin Contursiumon, s János minorita Ricardoch-ját is ezzel azonosítja. Nagy Lajos. 228. l. jegyzet.

a zsákmányolás joga azt illeti meg, aki elsőnek betör a helységbe.

Contursiból Serre felé menet történt a közismert epizód, mikor a király felszólítására az ifjú beleugratott a Sele folyóba, mely lesodorta lováról, Lajos azonban saját élete kockázatásával megmentette a fuldoklót. Mikor Serrehez közeledtek, a király előreküldte a vajdát, foglaljon ott állást, míg a sereg zöme elvonul. Így akarta elkerülni, hogy a Contursinál előfordult rendzavarások itt megismétlődjenek. A vajda annál nagyobb örömmel tett eleget a felszólításnak, mert ezt a földet urától adományul kapta. A nép, félve a bántalmaktól, a szabad helységből elmenekült, s visszatérve legnagyobb csodálkozására mindent úgy talált, amint elhagyta, mert a vajda senkit sem engedett be a városba. A következő állomás Eboli volt. A város lakói éppen harcban álltak Sanseverino embereivel, s mikor a király segítséget nyújtott nekik, lelkesen kiáltottak: „éljen a magyar király, királyunk és természetes urunk!”

Míg Nagy Lajos Eboliban pihent, megjelent előtte Salerno két követe Guglielmo di Ruggero és hívei segélykérő levelével. A városi polgárság ugyanis két pártra oszlott: az egyik Ruggero vezetése alatt a magyar királyhoz, a másik Tarantoi Lajoshoz fordult segítségért. Nagy Lajos, mivel a magyar Anjouk a salernoi hercegséget mindig a magukénak tekintették, sietett a város, illetőleg pártja segítségére. Ő maga elhagyta seregét és 100 lovassal vágatott Salerno felé, hogy megelőzze Tarantoi Lajos gályáit, ami sikerült is neki. A gályák a fegyveres erő láttára a várostól távol álltak meg, mire az ellenpárt is meghódolt a magyar királynak. A két párt békecsókot váltott, a klérus és a nép a király elé járult. Nagy Lajos előbb térden állva tisztelte a hozott relikviákat és a szent kereszt jelvényét, azután fényes menetben vonult be a Szent Máté egyházba, hol VII. Gergely porai nyugszik. A nép nagy lelkesedéssel fogadta a király ígétét, hogy egy katona sem fog fegyveresen a városba lépni. A vár azonban még Sanseverino birtokában volt, s a király, aki valószínűleg sietett, ajánlatot tett a vár megvételére. A kapitány 1000 aranyforint fejében át is adta a várat, hova a király várnagyot, a városba helytartót rendelt. A király négy napi pihenőt tartott Salernoban, s ezalatt Amalfi, Rovella, Scala, Castellamare és úgyszólván az egész Principato bemutatta hódolatát.¹

A minorita szerint a következő állomás Castrum Abbatibus

¹ A minorita előadása szerint a vajda Szent László napján ostrommal foglalta el Salernot. A király be akart vonulni a városba, Laczkfi azonban merénylettől félve nem engedte be.

(Castell dell' Abbate) volt, melyet némelyek Agropolival azonosítanak. Ezt azonban kizártnak kell tartanunk, mert semmi okot nem látunk arra, miért tért volna ki a király útjából messze délre. Valószínűbb, hogy a többi forrásban említett Scafati (Pompejítől 3 km-re) kell azonosítanunk Castrum Abbatis-szal. A nép a helységből elmenekült, s a király őrséget rendelt a rablás megakadályozására. Ugyanekkor Sanseverino grófságot, melyen keresztülvonult. Laczkfi István vajdának ajándékozta. A várat egy apát védelmezte, ki leromboltatta az odavezető hidat, mire a király olaszok útján felszólította, hogy állítsa helyre a hidat és adja fel a várat. A barátok azt üzenték, hogy az apát Nápolyban van és nélküle nem tehetnek eleget a király kérésének. A király nem sokat habozott, parasztokkal hidat veretett, a türelmetlen magyarok azonban ezt sem várták be, hanem átúszattak a folyón. Ekkor kitűnt, hogy az apát mégis otthon volt, mert rémületében bejelentette a királynak készségét a hódolásra.¹ A király be is vonult az erődbe és annak őrzését vajdafia Dénesre ruházta. Dénes azonban kizsarolt vagy 10.000 forintot az apáttól s másra bízva az erőd őrzését, maga a király után sietett.

Nagy Lajos Castellamare felé folytatta útját, s a közbeső helységek Sorrento kivételével meghódoltak. A király parancsot adott Castellamare, Vico (Equense) és más helységek lakóinak, hogy a tenger felől pusztítsák a város javait. Itt érték a királyt Miklós gróf és Wolfhardt Konrád követei, kik sürgősen hívták őt Aversához. Lajos engedett a kérésnek, a sereg vezetését a vajdára bízta, maga pedig 200 lovassal sietett Aversához. A vajda Salerno őrzetére Magyar Miklóst, Oliveto grófját rendelte, Castellamare, Nocera (dei Cristiani), Amalfi, San Severino élére szintén magyar nemeseket állított. Sorrento ellen kegyetlenebb küzdelmet parancsolt, maga azonban megindult a király után Aversához. A hegyes sommai vidéken át érkezett a Vezúv lábánál fekvő Ottaianoba, innen Sommához, ahol csak nagy nehezen és óvatosan tudott átvergődni, mert az ellenség járhatatlanná tette az utat. Laczkfi kénytelen volt előőrsöket állítani, hogy meglepetésektől védje magát. Somma igen meg volt erősítve, sok védővel ellátva, azért a sereg egy része vajdafia Dénes vezetésével lovait szolgálóra bízta és a sáncokat megtámadta. Dénes fején sisakkal, vaskeztyűs kezében karddal ugrott a sáncre, mögötte volt Hebinger és két magyar. A falakról kövekkel dobálták őket. Dénes azonban nem riadt vissza, hanem Hebinger hátára lépve, elkapta a palánk egyik gerendáját s úgy iparkodott feljutni a védőkhez. Több mint százan

¹ *Gravinai Domokos* i. h. 162—66. l.

rohantak hozzá a falról minden eszközzel, de kezét nem tudták a gerendáról letépni. A vajda látva fia nehéz helyzetét, támogatására küldte embereit. Közben Dénes feljutott a falra, de a védők mindenfelől rátámadtak. Szerencsére ekkor már több társa sietett segítségére, majd egy erős csapat lépett a nyomukba, minek láttára a polgárok megfutottak s a bevehetetlen erődben kerestek menedéket. A magyarok nagy pusztítást vittek véghez, vagy 700 polgár elpusztult, míg — Gravina Domokos szokott kedvező hadijelentése szerint — a magyarok közül senki sem sebesült meg.¹ Ezután a Nola közelében levő Mariglianoig haladtak, honnan Piano di Viridaria Acerra közelébe érkeztek. Itt két napig maradtak s közben elkalandoztak Nola és Nápoly felé, sok foglyot ejtettek, kiket megkínóztak, fogaikat kitörték, orrukat, kezüket pedig pénzen kellett megváltaniok. A foglyokat oly erősen összekötözték, hogy ordításuktól éjjel nem lehetett aludni. Bár a kegyetlenkedésről szólva, Gravina Domokos nem említi kifejezetten magyarokat, úgy látszik, a zsoldosok hatása alatt ők is kezdtek kegyetlenkedni, főleg ha a király nem volt jelen.

A király felszólítására a vajda serege is sietett Aversa-hoz. Gravina Domokos — szokásához híven — itt is hatalmas számról beszél. Szerinte Aversa előtt 30.000 magyar, 15.000 német lovas, körülbelül 20.000 lombard és toskán gyalogos és 6000 olasz fegyveres polgár állt. Ezzel szemben Villani csak 10.000 lovast emleget, ami bizonyára közelebb áll a valósághoz, mint Domokos adata. A király környezetében volt a két Celano gróf, Apice grófja, Trivento gróf, San Valentino grófja, Gentile di San Giorgio, Giacomo di Laconissa és testvérei zászlóikkal, s rajtuk kívül még számos úr, kik a királynak tetszeni akartak.

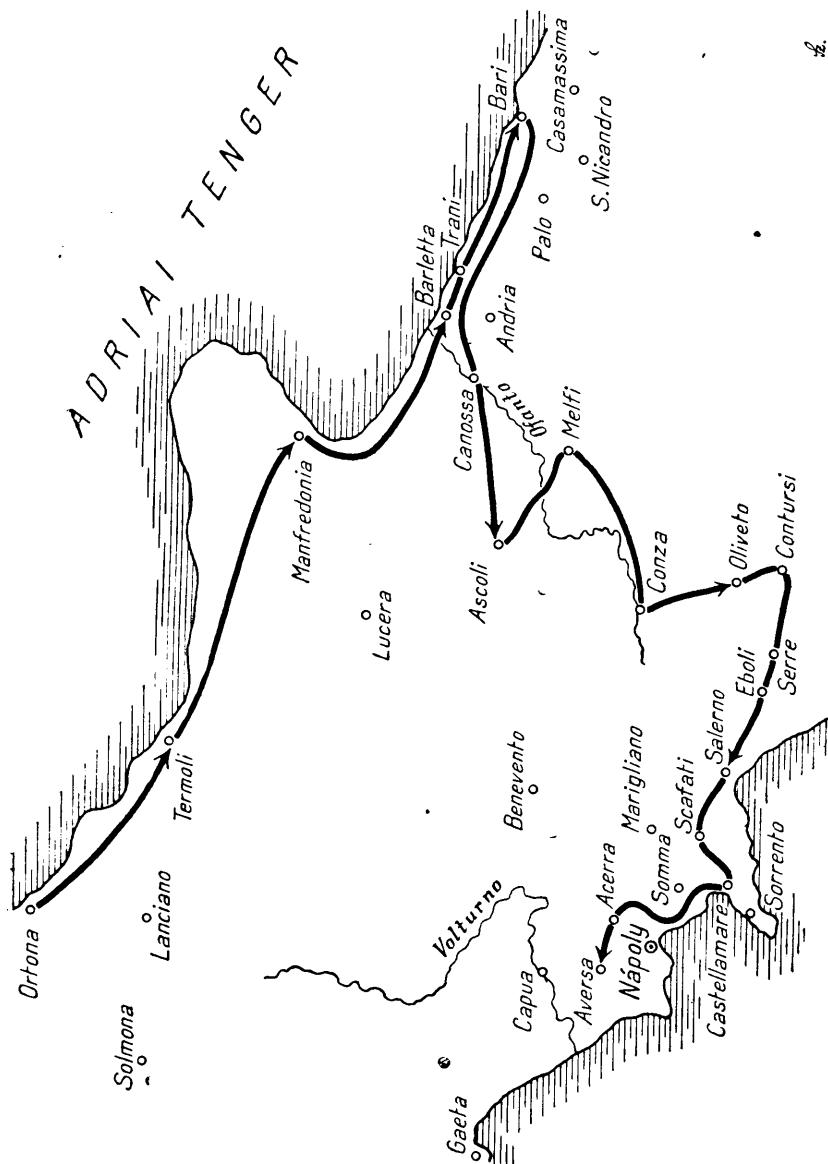
Aversa elfoglalása nem volt könnyű feladat. Mikor a vajda távozása után a város Tarantoi Lajos birtokába került, ez egy részét leromboltatta s az így megkisebbedett várost 6 rőfös kőfállal vette körül. A város őrizetét a gaetai Jacopo Pignattarora bízta, kinek 500 lovasa és 600 gyalogos vitéze volt.²

Aversa ostroma közben váratlan esemény történt. Nagy Lajos Laczkfi Istvánt, kinek működését eddig oly nagyra értékelték, váratlanul felmentette a hadvezetéstől és azt „a tanácsban bölcs“ Kont Miklósrá bízta. Kükküllei, ki az eseményt feljegyezte, az okot nem említi, csak azt emeli ki, hogy a dolog nagy visszatetszést szült a vajda híveinél, a nádort is elkésérítette és zavarólag hatott a hadjárat menetére.³ Két-

¹ *Gravina Domokos* i. h. 167—68. l.

² *Villani M.* l. 88. c.

³ *Kükküllei János* i. h. 190. c.

4.

Nagy Lajos útja Ortonától Nápolyig.

ségtelenül arra kell gondolnunk, hogy cselszövények folytak az ifjú király körül és a vajda távollétében ellenségeinek sikerült befeketíteni. Hogy Laczkfi előző működésének kudarcát használták-e fel erre, vagy Aversa sokáig folyó sikertelen ostromát, azt eldönteni nem tudjuk.

Nagy Lajos — szokás szerint — felszólította Pignattarot, hogy adja át a várat, s ez esetben semmi sérelem nem éri. A várnagy azonban kijelentette, hogy hűségét nem szegheti meg és nem teljesítheti a király kérését. A válasz vétele után a király óriási előkészületeket tett az ostromra, azonban megtiltotta az Aversa közelében levő javak pusztítását. Lajos rosszul ítélte meg a helyzetet. Az alacsony falak láttára azt hitte, hogy hamarosan a vár birtokába jut, de a falak bőven el voltak látva mellvédekkel és egyéb védelmi eszközökkel s meg voltak rakva vitéz lovas- és gyalogos csapatokkal. Így az ostrom nagyon hosszúra nyúlt és sok veszteséget hozott a magyaroknak. A védők — bár az élelmiszer fogyóban volt — nem csüggedtek, ki-kitörtek a várból, s Nekcsei Denket, Demeter tárnokmester unokaöccsét, mindjárt az ostrom elején annyira összeverték, hogy Magyarországra való visszatérése után rövidesen meghalt. Újlaki Ugrin tárnokmester fiát, Miklóst is kődobás érte, mikor a város egyik bástyájára akart felkapaszkodni és félholtan vitték szállására. Hol sokáig betegeskedett. A nádor fiát, Jánost, nyíllövés érte és majdnem belepusztult. Maga a király többször lándzsát ragadott és személyesen is résztvett az ostromban. Az ostrom elhúzódása igen bántotta őt, azért egy alkalommal összehívta a sereg magyar és német parancsnokait. Nagy szégyennek minősítette, hogy a gyenge várost és várat nem tudják elfoglalni, azért kijelentette, hogy általános rohamot fog elrendelni, melyben ő maga is résztvesz. A királyi parancsra a magyarok és németek a falostromnál szükséges védőkészletek nélkül, csupán „íjjaikban és nyílaikban bízva“, rohanták meg a falakat s maga a király is a küzdők sorában harcolt. A roham azonban most is összeomlott, mert a falakról köveket szórtak, meszet öntöttek rájuk s a feltörekvőket lándzsával, karóval verték vissza. Nagyon sok volt a sebesült és a halott is. Maga a király is súlyosan megbetegedett. Ennek az eseménynek többféle leírása maradt fenn. János minorita előadása szerint nem ostrom közben történt a sebesülés. Szent Anna napján (júl. 26.) a király a város falai körül járt közel a helyhez, honnan öccse holttestét a gyilkosok ledobták. Bizonyára a gyászos eseményt idézte fel lelkében s gondolataiban elmerülve, nem vette észre, hogy egy ember a falról célba veszi. A nyíl ballábába fúródott, a nyílvás beletört a sebbe s a király egész éjjel nem aludt a fájdalomtól. Reggel megjelentek nála Laczkfi István, ki — úgy

látszik — a király megsebesülésének hírére feledte sérelmét és Wolfhard Konrád. Látva a király szenvedését, megkísérelték eltávolítani a nyilvasat, ami csak a 12-ik rántásra sikerült. El lehet képzelni, milyen szörnyű fájdalmat okozott a da-gadt lábban minden rántás. A király iszonyúan jajgatott s könyörgött Laczkfinak: Könyörülj rajtam! Közben végren-delkezett és kérte azt, aki fejét fogta, hogyha meghal, fejét és szívét vigye el anyjának s azután temesse el Észtergom-ban a minoriták Boldogságos Szűz-templomában Béla király sírja mellett. A fájdalmas operáció azonban sikerült, sőt Ist-ván vajda a vas kihúzása után lóra ültette a bekötött lábú királyt és a város körül vezette, a bórsisakosoknak (zsoldo-soknak) pedig kiáltozniok kellett: Ime Magyarország, Jeru-zsálem és Szicilia királya! Ennek hallatára a magyarok új-jongtak, az ellenség pedig elkeseredett.

János minorita minden alkalmat felhasználott, hogy a Laczkfiak dicsőségét öregbítse s talán Laczkfi István kedvé-ért kissé felfújta ezt az esetet is. Erre vall, hogy Küküllei János csak röviden említi a dolgot s Istenen kívül az orvo-sok gondosságának tulajdonítja a király megmenekülését.¹

Az ostrom ideje alatt a magyarok állandóan portyáztak Nápoly alatt s elfogták az élelmet, úgy hogy a város csak a bornak volt bővében. Egy nap Péter alvajda a Giuscardo-hídnál mintegy 60 élelemmel, liszttel, borral terhelt állatot zsákmányolt. A lakosság zúgolódott, hogy néhány magyar ennyi élelmet elvon a szükségben levő polgárságtól, s azért meghúzták a harangokat. Az alvajdának tetszett a kaland. Előreküldte a zsákmányt Aversa felé, maga pedig a hídnál leszállt lováról pihenni, míg oda nem ért a nép. Elöl lovas zsoldosok vágtattak, nyomukban loholt gyalog a tömeg, mely szüntelenül kiáltozott: ma meghaltok! Amikor a nép már közel járt, magyarjaink lóra kaptak s a tömeg csakhamar kifulladt a nagy hőségben. Már-már a lovaszoldosok meg-közelítették a magyarokat, mire az óriási erejű alvajda tár-saival megfordult és kegyetlenül nyilazni kezdték ellenfeleik lovait. A váratlan támadás megzavarta a zsoldosokat, kik hát-tat fordítva, egymást lökdösték le a lóról. Most már a ma-gyarok voltak üldözők, kardot rántottak és sok zsoldost meg-sebesítettek. A hátramaradt gyalogos tömeg látva a futó lo-vasokat, elvetette fegyvereit és szintén futásnak eredt. A ma-gyarok sok fogollyal tértek vissza a királyhoz.²

¹ *János minorita* i. h. 167. c. — *Küküllei* i. h. 190. c. — *Buccio di Ranallo* (847. s köv. sorok) szerint a király kezében fegyverrel, karján pajzzsal mászott fel a létrán, s ekkor érte a nyíllövés. János minorita azonban jobban lehetett informálva mint Buccio.

² *Gravinai Domokos*. 175—75. l.

Ha a királynak hajói lettek volna, Nápolyt hamarabb kezébe keríthette volna, mint Aversat. Így a főváros tengeren Rómából és Gaetából kapott némi élelmiszert. Genova, mely már régóta perben volt Johannával Ventimiglia birtoka miatt, felhasználta Nápoly szorongatott helyzetét és 12 gályát küldött a város falai alá. A kapitány a doge nevében választást engedett a királynőnek: vagy átadja Ventimigliát s ez esetben segítséget nyújtanak a magyar király ellen, vagy visszautasítja kérésüket, s akkor magyar szolgálatba állnak. Johanna belátta, hogy ha a genovai flotta a magyar ügy mellé szegődik, Nápoly elvesz számukra, azért kénytelen-ségből lemondott Ventimigliáról. A pápa örömmel üdvözölte Valente János doget a megegyezés alkalmából s kérte, hogy Johannáékat segítse gályákkal és balistariusokkal Nagy Lajos ellen, továbbá engedje meg a magánosoknak is, hogy Johanna zsoldjában maradhassanak. Az öröm azonban korai volt, mert a genovai gályák, amint értesültek Ventimiglia birtokbavételéről, eltávoztak a nélkül, hogy a magyar király ellen segítséget nyújtottak volna.¹

Aversa hosszúra nyúlt ostroma alatt játszódott le egy epizód, melyet Arany János Toldi szerelmében² olyan csodálatosan kiszínezett. Johanna ugyanis nehéz időkben is viszálykodott férjével s részben Nagy Lajos, részben férje ellen akarta igénybe venni egyik hatalmas provencai bárójának, Hugo de Bauxnak segítségét. A báró 10 gályát szerelt fel s flottájával megindult Nápoly, a főváros felé. A ravasz báró azonban ki akarta a maga részére aknázni a helyzetet s gályáival nem ment be a nápolyi kikötőbe, hanem a nyílt tengeren foglalt állást. Fegyveres gályáival megállította a nápolyi kikötőbe menő s onnan távozó hajókat, s megvámolta őket, amivel még növelte a fővárosban a nyomort ahelyett, hogy segített volna a sokat szenvedett városra. Majd a Castel dell'Uovo alá szállt s hatalmába kerítette az ott majdnem fogolyként őrzött Mária durazzo hercegnőt, Nagy Lajos egykori jegyesét. Ezután alkudozásokba bocsátkozott Nagy Lajossal, többször tárgyalt a vajdával politikai kérdésekről és Mária hercegnőt felajánlotta nőül a királynak. A tárgyalások nem jártak eredménnyel — valószínűleg a báró kétszínűségén szenvedett hajótörést az alkudozás — de annak mégis fontos következményei lettek. Aversaban ugyanis az a hír terjedt el, hogy Hugo de Baux a pápa megbízásból tárgyalt a magyar királlyal a Máriával kötendő házasságról és a hercegnő már követ útján is kérte Nagy La-

¹ *M. Villani* I, 90. Chron. Estense i. h. 459. l.

² XII. ének. A nápolyi hadjárat leírása részleteiben pontos, de Arany a két hadjáratot úgyesen összevonja.

jost, hogy Róbert király rendelkezése értelmében vegye őt nőül.¹ Ez a hír és a növekvő inség arra kényszerítette Pignattarot, hogy a királlyal alkudozásokba bocsátkozzék. A tárgyalások eredménnyel jártak, mert Pignattaro zsold fejében kapott pénzért és szabad elvonulás feltétele mellett 1350 augusztus 3-án megnyitotta a magyarok előtt Aversa kapuit.

A város megadása éppen idejében jött. A hosszú ideig tartó ostrom nagy részt ütött a magyarok tekintélyén, a nép felszabadult a lidércnyomás alól és fenyegetésre sem volt hajlandó élelmiszereit a magyar táborba szállítani.

Aversa meghódolásának nem tudott a magyar király szívből örülni. Érezte a kudarcot, mely a város falai alatt érte, s elvesztette bizalmát a további küzdelemhez. Zsoldosait sem tudta már fizetni, s be kellett látnia, hogy Nápolyt a pápa ellenére és tengeri haderő nélkül meg nem tarthatja. Ezek az elgondolások megpuhították és hajlandóvá tették a béketárgyalásokra. A nápolyi királyi pár Aversa elestének hírére Gaetába menekült és a sok szenvedés, nélkülözés hatása alatt szintén kész volt a békére.

Nagy Lajos a béketárgyalások vitelét a Szent-Székre bízta, maga pedig megindult seregével hazafelé (1350. szept. 17.). Távozása előtt Laczkfi Andrást nevezte ki szicíliai (nápolyi) helytartójának. Druget Miklósrá bízta Salerno birtokát, Fra Morialera pedig a Terra di Lavoro-t Aversa és Capua városokkal együtt. Lajos seregével Rómának tartott, ahol a legnagyobb elmélyedéssel vett részt a jubileumi ünnepségeken. Rómából Firenzének vette útját. A toskán köztársaság mint mindenkivel, Lajossal szemben is bizalmatlan volt és kikémleltette a helyzetet. Kémei jelentése alapján megnyugodva tudatta Sienával, hogy nem is olyan félelmetes sereggel ért a magyar király Rómába, mint a sienaiak írták. Egyelőre többet nem tudnak, de mindenről értesíteni fogják őket és a sienaiak kívánságára fegyveres erejüket készen tartják.²

A fegyveres erőre azonban nem volt szükség. Nagy Lajos serege teljes rendben vonult át Ferrarán, hol Obizzo örgróf nagy tisztelettel fogadta, Verona felé. Veronában elbocsátotta 4000 német zsoldosát, zsoldjukat azonban csak részben fizette ki, míg a fennmaradt összeget Magyarországból küldte meg.

Velence értesülve a király közeledéséről, rendelkezett fogadásáról. Mivel a magyar sereg valószínűleg trevisoi terü-

¹ Hír szerint Mária egy lovat küldött a királyhoz, ki Trentolában — közvetlen Aversa mellett — tárgyalta vele. Gravinai Domokos nem tudja, miért nem ment végbe a házasság, bár mindkét fél akarta. l. h. 172—73. l.

² Anjoukori Dipl. Eml. II. 595. l. 522. sz.

leten vonul át, a signoria hat követet küldött ki a király üdvözlésére (1350. okt. 10.). A következő napon határozatba ment, hogy miként az I. hadjárat alkalmával, a követek most is bebocsájthatták a királyt a városokba, várakba, de csak akkora kísérettel, mely nem lehet veszélyes az illető helysége.¹ Lajos most már csak 1000 lovas kíséretében ment át Cittadellan. Sacilen — tehát az I. hadjárat alkalmával használt útvonalon — és október 25-én érkezett meg hazájába.²

Bár a legátus közvetítésével létrejött a fegyverszünet. Tarantoi Lajos mindent elkövetett, hogy a magyarokat minél előbb eltávolítsa és az országot birtokába vegye. Először a kalandor zsoldosvezért, Fra Morialet vesztegette meg, hogy tőle Aversat, Capuat megszerezze, majd seregének újjászervezéséhez látott. Főmarsallját a Marcaba küldte zsoldosok gyűjtésére, s a sereget az Abruzzokban egyesítették. Lajos 1350. októberében 11.000 lovas és nagyszámú gyalogos felett tartott szemlét. Az abruzzoi magyar csapatok parancsnoka Wolfhardt Konrád volt, ki — nem lévén elég ereje a nyílt ütközethez — az Abruzzok városait a védelemre előkészítette és az őrséget megerősítette, maga pedig 500 válogatott német vitézzel Lancianoba vette magát. Tarantoi Lajos ostrom alá vette a várost, Konrád azonban kitört és nagy kárt tett Galeotto da Rimini zsoldos csapataiban. Ez a kitörés elvette a nápolyiak kedvét a további küzdelemtől s mivel Tarantoi Lajos ügyis pénzsűkében volt, a sereg zilált állapotban visszahúzódtott Sulmonába (1350. dec. közepén).³ Tarantoi Lajos helyzete kétségbeejtő volt. Csapatai felmondták az engedelmességet, pénze elfogyott, az országból mindenfelől rossz hírek érkeztek, mert Laczkfi András győzelmet győzelemre halmozott és Tarantoi Lajos hívei csak a várakban tartották magukat. Már számolt az ország elvesztésével, mikor segítségére sietett a pápa és hivatalosan is királvi címmel tüntette ki. A pápai kegy megerősítette helyzetét, a bárók köréje gyülekeztek, s győzelem nélkül, de mégis diadalmasan tért vissza Nápolyba.

¹ Chron. Estense i. h. 462. — Anjoukori Dipl. Eml. II. 596—97. l. 325. sz.

² Historia... Cortusiorum etc. Muratori Ss. t. XII. 926.

³ Tarantoi Lajos Firenzéhez intézett levelében egyoldalúan válaszolja a helyzetet. Szerinte a fegyverszünet megkötése után bizonyos *rablók*, kik az ellenség betörése idején hozzászoktak a rabláshoz, nem akarnak kivonulni az országból, hanem hol itt, hol ott rabolnak, sőt kívülről is hívnak be csapatokat. Legnagyobb a veszély az Abruzzokban, ide maga akar menni, főudvarmestere már előre ment és készíti számára az utat „mint munkás méh és tisztességünknek gyermekségünkől előmozdítója és állandó buzgó hívünk”. Kéri a firenzeieket, küldjenek minél gyorsabb és minél nagyobb segítséget. (*Documenti degli Archivi Toscani*. II. k. 570. l. — XVI. 298.).

1352-ben hosszú tárgyalás után létrejött a béke is. A pápa Johannát felmentette a férjgyilkosság vádja alól s Nápolyt neki ítélte. A küzdelemben belefáradt magyar király az ítéletben megnyugodott, csapatait kivonta Nápolyból s követei lemondtak a hadi költség fejében megítélt 300.000 forintról is, mert „uruk nem kapzsiságból, hanem öccse megbosszulásáért“ vezetett hadjáratot.

Így ért véget a Nápoly birtokáért folytatott hosszú fegyveres küzdelem, mely végeredményben a magyar királynak csak erkölesi sikert eredményezett.

Miskolczy István.